

Zubejda Gobeljić

Behram-begova medresa u Tuzli

PREDRASUDNO BOSANSKOHERCEGOVAČKO DRUŠTVO

DOI: 10.58584/2490-3752.2019.5.3-4.77

SAŽETAK

U radu su predstavljene predrasude, stereotipi i diskriminacija prema muslimankama pod hidžabom u bosanskohercegovačkom društvu, koji su vidljivi u niskom procentu njihovog angažmana u državnim institucijama. Sekularna država, kao model uređenja odnosa države i religijskih zajednica je, prema mišljenju mnogih teoretičara koji razmatraju ovaj odnos, veoma poželjna za multireligijska društva jer garantuje jednakopravnost svih građana koji žive na njenom teritoriju pred zakonom. Međutim, u Bosni i Hercegovini se muslimankama pod hidžabom uzurpira stvarna jednakost i jednako postupanje državnih službenika prema njima prilikom zapošljavanja. Naravno, intencija islama je da se na ženu gleda kroz prizmu njenog intelektualnog i duhovnog razvoja, a ne kao na osobu kojoj će se zbog njenog načina odijevanja oduzeti pravo ili prednost prilikom zapošljavanja.

Ključne riječi: *hidžab, sekularizacija, sekularna država, predrasude*

1. Sekularizacija, sekularna država, predrasude

Na samom početku objasniti ćemo pojam sekularizacije. Prema Klaiću (2004:1207), riječ sekularizacija je latinskog porijekla i znači *posvjetoavljenje (oslobađanje od crkvenog uticaja), svjetovnost, svjetovno...* Sekularizacija je proces koji svete stvari, osobe i događaje stavlja u pozadinu, a u prvi plan ističe svjetovne stvari, osobe i događaje ili, drugačije rečeno, dekadencija religije, smanjenje prisustva religije i religijskih manifestacija u društvu, kulturi, umjetnosti, obrazovanju, vlasti, upravi i politici (Abedpour, str 28-29). Prema navodima profesora Karčića (2007:24), u engleskom jeziku se za svjetovnu (sekularnu) državu koristi termin *secular state*, gdje je termin *secular* izveden iz latinskog *seaculum*, što znači ovdje i sada. Sekularne države su noviji modeli uređenja odnosa između religijskog i političkog autoriteta, u kojima ne postoji državna religija, niti se favorizuje ateizam kao uvjerenje. Kao takva, sekularna država je najprikladnija za multireligijska društva, jer garantuje jednakopravnost svih njenih građana pred zakonom, a zabranjuje diskriminaciju na osnovu religije, rase, boje kože, jezika i nacionalnog ili socijalnog porijekla. Bilo da je neko vjernik, monoteist ili politeist, ateist, svi oni u sekularnoj državi treba da uživaju jednaka prava, jer je ona pravedna i demokratska i njeni zakoni bi trebali biti neutralni. O toj neutralnosti, Paul J. Weber je rekao: "Ovaj model (neutralnost) odbacuje svaku političku i ekonomsku privilegiju, prisilu ili onemogućavanje na osnovu vjerske pripadnosti, uvjerenja, običaja ili njihovog nedostatka, ali i vjerski motiviranim i sličnim pojedincima i organizacijama garantuje sva prava i privilegije kao i drugim pojedincima i organizacijama u sličnim uvjetima... On pravo na vjersko uvjerenje i običaje tretira kao ljudsko pravo koje treba biti zaštićeno podjednako kao i ostala prava. On štiti pravo vjerski motiviranih pojedinaca i grupa da učestvuju u političkom procesu i ekonomskom sistemu na isti način i u istoj mjeri u kojoj štiti prava sličnih grupa i pojedinaca na učešće" (Alibašić, 2007 :90).

Sekularna država sprečava da jedna vjeroispovijest postane javna norma i istovremeno omogućava slobodno izražavanje svakog pojedinca, bez obzira na njegovo duhovno opredjeljenje, ali ne i njegov uticaj na taj prostor. Tako svjetovnost postaje i načelo političkog prava, koje se izražava oslobađanjem cjelokupne javne uprave od svakog uticaja

religije ili neke ideologije. Time se čuva javni prostor od dijeljenja na više zajednica i više konfesija, a ljudima se omogućava da se u njemu prepoznaju i okupe.

Predrasude su jedan od najčešćih i najopasnijih oblika društvenog ponašanja. Iako postoje pozitivne i negativne predrasude, socijalni psiholozi su izraz predrasuda, uglavnom, primarno vezali za negativne stavove o drugima. U tom smislu, oni ih definišu kao neprijateljski ili negativan stav prema pripadnicima prepoznatljive grupe ljudi, koji se zasniva isključivo na njihovom članstvu u toj grupi (Aronson, Wilson, Akert, 2005 :460). Predrasuda je stav, a sastavnice predrasudnog stava su stereotipi, kao spoznajne i diskriminacije kao ponašajne sastavnice.

Stereotip je generalizacija o grupi ljudi, kojom se istovjetne osobine pripisuju gotovo svim članovima te grupe, neovisno o stvarnim varijacijama između članova. Diskriminacija je neopravdano negativno ili štetno ponašanje prema članovima grupe, samo zbog njihove pripadnosti toj grupi. Svi ljudi su potencijalne žrtve predrasuda, stereotipa i diskriminacija zbog toga što pripadaju određenoj prepoznatljivoj grupi ljudi, te se negativne osobine koje pripisujemo određenoj grupi odnose na sve, dok se zanemaruju individualne osobine ili ponašanja osoba iz te grupe. Istraživanja socijalnih psihologa pokazala su da odgovarajuće norme naše kulture, uključujući stereotipe i predrasude, mladi uče od odraslih, vršnjaka, medija, i drugih aspekata kulture. Ipak, i pored uticaja okruženja na naše predrasude, one se mogu smanjiti, a jedan od najvažnijih načina smanjenja je kroz kontakt sa pripadnicima vanjske grupe. U tom smislu, Allport je ovako formulisao hipotezu kontakta:

„Predrasude se mogu smanjiti ravnopravnim kontaktom između većinskih i manjinskih grupa u ostvarenju zajedničkih ciljeva. Učinak je znatno olakšan ako taj kontakt podržavaju institucije (i zakoni, običaji ili lokalna atmosfera), i ako je organiziran tako da vodi opažanju zajedničkih interesa i opće humanosti između članova dvije grupe“ (Aronson, Wilson, Akert, 2005 :495).

2. Religijska prava su univerzalna

Prije nego se ozbiljnije uhvatimo u koštac s datom temom i zaronimo duboko ispod površine problema, smatramo značajnim osvrnuti

se na odrednice deklaracije o ljudskim pravima, koje proklamuju jednakost među spolovima i kao temeljna prava svakog čovjeka ističu pravo na život, vjeru, slobodu, jednakost, obrazovanje i privređivanje. Prakticiranje vjere definirano je Općom deklaracijom o ljudskim pravima UN-a, Međunarodnim paktom o građanskim i političkim pravima i Evropskom konvencijom o ljudskim pravima i temeljnim slobodama. Tako se u Općoj deklaraciji UN, u članu 18 kaže: „Svako ima pravo na slobodu mišljenja, savjesti i vjeroispovjesti; to pravo uključuje slobodu promjene vjeroispovijesti ili uvjerenja i slobodu da se, bilo pojedinačno ili u zajednici s drugima, javno ili privatno, iskazuje svoja vjera ili uvjerenje poučavanjem, praktičnim vršenjem, bogoslužjem i obredima.“

Evropska konvencija o ljudskim pravima predviđa ograničenje slobode vjeroispovijesti samo u sljedećim situacijama: sloboda manifestiranja vjere ili uvjerenja će podlijegati samo onim ograničenjima predviđenim zakonom i koja su neophodna u demokratskom društvu u interesu javne sigurnosti, zaštite javnog poretka, zdravlja ili morala ili zaštite prava i sloboda drugih.

Opći komentar Komiteta za ljudska prava, koji nadzire provedbu ovoga pakta, ističe da slijeđenje ili prakticiranje vjere ili uvjerenja može uključivati ne samo ritual, već i određene aktivnosti poput određenih ograničenja u ishrani, nošenja specifične odjeće ili pokrivala za glavu.

Pored toga, Zakon o zabrani diskriminacije u Bosni i Hercegovini diskriminacijom smatra svako različito postupanje, uključujući svako isključivanje, ograničavanje ili davanje prednosti utemeljeno na stvarnim ili pretpostavljenim osnovama prema bilo kojem licu ili grupi lica na osnovu njihove rase, boje kože, jezika, vjere, etničke pripadnosti, nacionalnog ili socijalnog porijekla, veze s nacionalnom manjinom, političkog ili drugog uvjerenja... Kao i svaka druga okolnost koja ima za svrhu ili posljedicu da bilo kojem licu onemogući ili ugrožava priznavanje, uživanje ili ostvarivanje prava i sloboda u svim oblastima javnog života.

3. Muslimanka u sekularnom predrasudnom bosanskohercegovačkom društvu

Postavlja se paradoksalno pitanje: ako drugi govore o pravima žene u islamu i smatraju je potlačenom, tvrdeći da je hidžab degradira i sprečava da ostvari komunikaciju sa ljudima oko sebe, mi postavljamo pitanje prava žene muslimanke u sekularnom društvu. Da li muslimanka pod hidžabom ima ista prava kao i svaka druga žena u našem društvu ili problem pri zaposlenju ili učestvovanju na sportskim takmičenjima, i pored svih njenih sposobnosti i kvaliteta, predstavlja njena mahrama?

Mahrama je u medijima i u društvu često prezentirana kao vjerski simbol islama, stvar tradicije, što je pogrešna konstatacija. Mahrama je za jednu vjernicu muslimaku sastavni dio prakticiranja vjere, bez kojeg obredoslovni aspekt vjere nije zadovoljen. Cilj propisivanja hidžaba jeste očuvanje dostojanstva žene, njene časti i integriteta, a ne, kako to drugi (često u ime muslimana) konstatuju, da unazadi i degradira njenu ličnost i onemogućuje joj ispoljavanje u društvenom životu. U tom kontekstu navest ćemo kur'anski ajet:

O Vjerovjesniče, reci ženama svojim, i kćerima svojim, i ženama vjernika neka spuste haljine svoje niza se. Tako će se najlakše prepoznati, pa neće napastovane biti. A Allah prašta i samilostan je. (Al-Ahzab, 59)

Muslimanka svojim načinom odijevanja želi dokazati svoju slobodu, sposobnost i spremnost za prihvatanje odgovorne funkcije. Zakoni u sekularnoj državi, pa i u Bosni i Hercegovini, svim građanima garantiraju slobodu vjeroispovijesti i zabranjuju diskriminaciju po bilo kojoj osnovi. Također, Komitet za ljudska prava ističe da religioznost uključuje i nošenje određene odjeće i pokrivala za glavu. Stoga, ako kažemo da su zakoni u Bosni i Hercegovini neutralni, onda uskraćivati muslimankama pod hidžabom, državljankama Bosne i Hercegovine, pravo na zaposlenje i priliku da dokažu svoje sposobnosti je diskriminacija na osnovu religijske pripadnosti. Pored slučajeva koje smo naveli na početku ovoga rada, postoje brojni primjeri diskriminacije pri zapošljavanju žena pod hidžabom. Naime, dešava se da one na konkursima za posao imaju najbolje kvalifikacije, elokventne su, socijabilne, sposobne, ali njihov imidž je razlog zbog koga one ne mogu biti primljene

u radni odnos, te se od njih zahtijeva da promijene svoj izgled ukoliko žele raditi. Dakle, ovdje im se nameće drugačiji pogled na svijet od onoga koji one zastupaju, želi im se dati na znanje da su pod hidžabom nepoželjne i neprihvatljive, ne samo na radnom mjestu nego i društvu općenito, te da razmisle koliko je njihov postupak pokrivanja ispravan i prihvaćen u svijetu u kome žive.

Zaključak

Kada se na radnom mjestu zatraži od muslimanke koja svoju religioznost želi upotpuniti hidžabom da ga skine, to se smatra diskriminacijom koja je neprihvatljiva u sekularnoj državi, imajući u vidu da je njen osnovni princip neutralnost i jednakopravnost svih građana, prihvaćajući ih onakve kakve jesu, bez obzira na njihovu vjeru, rasu, boju kože, etničku ili nacionalnu pripadnost. Dakle, pokrivanje muslimanki je zaštićeno odredbama ranije spomenutih zakona, i kao takvo, ono ne može podleći bilo kakvom ograničenju, čak pod izgovorom da je neprimanje takve žene u radni odnos u cilju sigurnosti, javnog reda i mira, morala, zdravlja ili zaštite prava i sloboda drugih. Zašto? Zato što je nemoguće dokazati da jedna žena pod hidžabom svojim stilom odijevanja narušava javni moral, ili javni red na radnom mjestu. Štaviše, ona bi kroz interakciju sa drugim zaposlenicima, svojim znanjem i entuzijazmom, odgovornošću u radu i radnoj disciplini trebala srušiti predrasude i stereotipe koji kruže o njoj, shodno mišljenju socijalnih psihologa da je kontakt najbolji način da pobijedimo predrasude.

Literatura:

1. Alibašić, A. (2008). *Modeli uređenja odnosa između države i vjerskih zajednica u Evropi i SAD-u i njihove konsekvence* U: A. Alibašić, ur. *Religija i sekularna država : uloga i značaj religije u sekularnom društvu iz muslimanske, kršćanske i jevrejske perspektive sa fokusom na jugoistočnu Europu*. Preveli Leila Kadribašić-Terzimehić, Divna Jakić-Subašić. Sarajevo : Fondacija Konrad Adenauer, Predstavništvo u Bosni i Hercegovini, 23-35. Aronson, R., Wilson, T. D., Akeret, R. M., (2005) *Socijalna psihologija*. prevela: Renata Franc, Zagreb: MATE, d.o.o.

2. Karčić, F., (2008). Islam u sekularnoj državi: primjer Bosne i Hercegovine. U: A. Alibašić, ur. *Religija i sekularna država : uloga i značaj religije u sekularnom društvu iz muslimanske, kršćanske i jevrejske perspektive sa fokusom na jugoistočnu Europu*. Preveli Leila Kadribašić-Terzimehić, Divna Jakić-Subašić. Sarajevo : Fondacija Konrad Adenauer, Predstavništvo u Bosni i Hercegovini, 23-35.
3. Klaić, B. (2004). *Rječnik stranih riječi*. Zagreb: Nakladni zavod MH
4. Saeid Abedpour, (2005) "Sekularno društvo i religija", *Znakovi vremena*, časopis za filozofiju, religiju, znanost i društvenu praksu, VIII, broj 26/27, 60-70.
5. Zakon o zabrani diskriminacije, <http://www.queer.ba>
6. Deklaracija o ljudskim pravima, <http://www.ombudsman.co.me>
7. Evropska konvencija o ljudskim pravima, <http://www.hjpc.ba>